

УДК 368.04⁰

О.С. СЛАВІНА

ЗАХИСТ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ ПРАЦІВНИКІВ ФІНАНСОВИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ

Здійснено аналіз економічної ефективності двох альтернативних способів захисту соціально-економічних інтересів працюючої особи: страхування життя та банківського депозиту.

Ключові слова: страхування життя, банківський депозит, шанси, ризики, вигоди, соціально-економічні інтереси особи.

Інтенсифікація праці на промислових підприємствах потребує вдосконалення системи захисту працівників. Широкий діапазон соціально-економічних шансів для захисту відкриває добровільне особисте страхування (ДОС). Воно дає керівництву промислових підприємств змогу створити модель мотивації праці персоналу шляхом задоволення потреб людини в її самозбереженні та безпеці. Проте запровадження ДОС як додаткового методу мотивації праці буде результативним лише тоді, коли його сутність і цілі стануть повністю зрозумілими для кожного працівника, а умови страхових договорів внесені до колективних трудових угод. Такий підхід сприятиме формуванню та закріпленню у свідомості працівників соціально-економічної впевненості, відчуття власної соціальної цінності для підприємства-роботодавця, і це підтверджується результатами соціологічного опитування гірників, яке відбувалось у Криворізькому регіоні (вибірка: 874 респонденти, репрезентативна за віком, статтю, сферою зайнятості). Так, *більше ніж половини* опитаних визнали, “якщо життя та здоров’я людини застраховані, вона є *впевненою* в завтрашньому дні”, а відтак, вони розглядають добровільне особисте страхування як соціально-економічне благо, яке у випадку настання неконтрольованої події забезпечить для них і фінансову підтримку, і матеріальну незалежність, і задовільний соціопсихоекономічний комфорт [1].

Результати соцдосліджень доводять, що і працюючі особи, і пересічні громадяни України недостатньою мірою інформовані про те, що являє собою страхування, які існують його види, на яких принципах базується та яких засадах відбувається, а це становить проблему як для прогнозування перспектив, так і для його реального подальшого розвитку. Особлива плутанина характерна для сфери особистого страхування, структура якої є складною та не зовсім зрозумілою для звичайних людей, через це вони не знають, наскільки вигідні шанси для захисту власних інтересів та накопичення грошових коштів можуть забезпечити їм його

види, зокрема страхування життя. Все перелічене свідчить про актуальність теми цієї статті.

Отже, *метою статті* є розрахунок економічної ефективності двох альтернативних способів захисту соціально-економічних інтересів працівників двома фінансовими інституціями: страховими організаціями та банками. Перші здійснюють страхування життя, другі – пропонують банківські депозити.

Більшість вчених вважає, що будь-яка особа, незалежно від статі, досягає певного соціального статусу та матеріальної незалежності приблизно у віці 35 років, і саме цей віковий період змушує людину замислитись про належне забезпечення власного та родинного майбутнього. З цього моменту для неї все більшої актуальності набувають питання: як зберегти або примножити власний достаток? У який спосіб забезпечити гідну пенсію? Як накопичити гроші для гідного майбутнього нащадків? Ці та інші питання стимулюють людину до пошуків оптимальних шляхів збереження та примноження власних грошових накопичень. Основними варіантами, які пропонують сучасні фінансові інституції, є: відкриття депозитного рахунка, купівля поліса страхування життя, придбання цінних паперів, інвестування в нерухомість та ін.

Ми порівняли вигоди від таких двох альтернативних варіантів, як: банківський депозит і довгострокове страхування життя. Вибір зумовлений їхньою найбільшою доступністю для працюючого населення на сьогодні, а також спроможністю забезпечити їм певні соціально-економічні вигоди. Відомо, що названі послуги надаються банківськими установами та страховими компаніями.

Прогнозні розрахунки економічної ефективності було здійснено на основі таких припущень:

- працівник, 35 років, чоловік (оскільки тарифні плани для чоловіків є більш високими, ніж для жінок, адже, за статистикою, тривалість їхнього життя менша);
- термін накопичення грошових коштів – 10 років;
- курс НБУ 5,0 грн / 1 дол. США;
- альтернативні варіанти зберігання коштів: внесення грошових коштів на депозитний вклад або ж придбання життєвого страхового поліса.

Емпіричною базою стали програми банківського депозиту та життєвого страхування життя, що на момент аналізу користувались найбільшим попитом серед клієнтів ексфінансового холдингу “ТАС”: “ТАС – Капітал” (довгострокова депозитна програма) та “ТАС-ЛАЙФ” (програма довгострокового страхування життя) [2; 3].

Банківський депозит

Припустимо, що на певних умовах, які у програмі пропонує банк, клієнт відкриває депозитний рахунок, при цьому:

- відсоткова ставка – 8% річних;
- початковий внесок 501,2 дол. США;
- кожні півроку докладання становитиме суму 501,2 дол. США.

Результати математичних розрахунків виявили: при сплаті внесків протягом 10 років (рівними частинами, два рази на рік) на банківський рахунок надходить загальна сума приблизно 10 024 тис. дол. США. Після закінчення терміну депозиту клієнт має отримати суму трохи більшу ніж 16 000 дол. США. Таким чином, прибуток за 10 років становитиме приблизно 6100 дол. США.

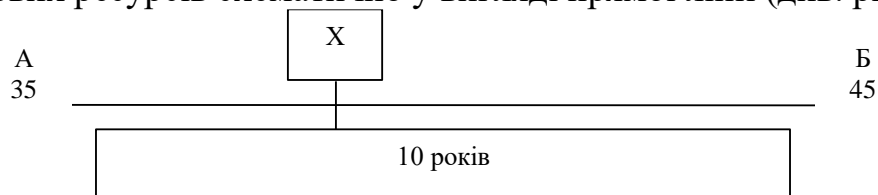
Однак цей варіант має певні ризики.

По-перше, фахівці банківських установ ніколи не доводять до відома клієнтів, яким саме буде остаточний розмір вкладу після закінчення терміну депозиту, адже всі розрахунки здійснюються автоматично спеціалізованими комп'ютерними програмами, які враховують: кількість днів у місяці, коливання курсу валют, інфляційні зміни та інші важливі чинники, власне кажучи, які і визначають приблизність проведених розрахунків. Таким чином, наприкінці терміну депозиту клієнт ризикує отримати суму, меншу, ніж очікує.

По-друге, за умовами наведеної програми максимальний термін депозиту – 18 місяців. Це обмеження зумовлює той факт, що клієнт не має можливості покласти гроші в банк терміном на 10 років, а це означає, що кожні 18 місяців, день у день, клієнт повинен приходити до комерційного банку, проходити повну процедуру зняття вкладу, після чого – його повторного внесення. При цьому для того, щоб отримати розраховану вище суму, клієнт має покласти грошові кошти виключно на первинних умовах договору. Натомість, погоджуючись на його щорічне укладання, є ризик, що відбудеться зміна його умов або депозитної ставки, банк може взагалі не пропонувати далі такої програми та ін.

По-третє, для вкладника грошей небезпечними є й внутрішні ризики діяльності комерційного банку, наприклад, недоліки в діяльності топ-менеджерів: професійна недбалість, некомпетентність або їхня активна мімікрія [4]. Внаслідок цього може відбутись суттєве зменшення банківських активів або взагалі його банкрутство.

Для подальшого аналізу подамо процес накопичення громадянином фінансових ресурсів схематично у вигляді прямої лінії (див. рис.).

А – момент страхування/відкриття депозитного рахунку (у нашому прикладі 35 років);

Б – вік, до якого здійснюється страхування/накопичення грошей (відповідно 45 років);

Х – ймовірний момент реалізації ризику (нешасний випадок, хвороба або смерть страхувальника/вкладника).

- А – момент страхування/відкриття депозитного рахунку (у нашому прикладі 35 років);
 Б – вік, до якого здійснюється страхування/накопичення грошей (відповідно 45 років);
 Х – ймовірний момент реалізації ризику (нещасний випадок, хвороба або смерть страхувальника/вкладника).

Рис. Схема процесу накопичення громадянином фінансових ресурсів

Пояснемо. Одна з особливостей людської свідомості полягає в тому, що в момент, коли люди приймають рішення про внесення грошей на депозитний рахунок або довготривале страхування, вони планують прожити проміжок часу від точки А до точки Б, а після закінчення терміну, в точці Б, скористатись накопиченим капіталом. Якщо їхні плани реалізуються, то вкладник фінансово виграє: він заощадить необхідну суму й одночасно отримає дохід у розмірі певного відсотка на вкладений капітал, що власне і є його головною метою. Якщо ж у плани вкладника втрутиться ризик (нещасний випадок та ін.), унаслідок якого клієнт втратить, наприклад, дієздатність, то банківська установа видасть йому лише накопичену за період від А до Х суму.

Крім цього, умовами більшості договорів затверджено, що депозитна сума повинна знаходитись на рахунку до зазначеного терміну і передчасне її зняття призведе до втрати всіх (або частини) нарахованих відсотків. Отже, це ще один, п'ятий, ризик вкладника депозиту. Це застереження діє також і під час дострокового зняття коштів, наприклад, на похорони або лікування вкладника у зв'язку із настанням нещасного випадку. Зрозуміло, що внаслідок реалізації будь-якого з означених ризиків кінцева дохідність депозитного рахунка вкладника або його нащадків буде меншою, ніж планувалась, або взагалі виявиться нульовою. І саме тут потрібний порівняльний аналіз банківських умов з умовами страхуванням.

Страхування життя. Припустимо, що страхувальник у віці 35 років купує поліс накопичувального страхування життя строком на 10 років і кожні півроку сплачує страхові компанії 501,2 дол. США. Якщо плани страхувальника здійснюються і він проживає період від А до Б (так само, як і в разі збереження грошей на депозитному рахунку), то в певний період часу (точка Б на прямій) він отримує:

суму накопичень + гарантований державою мінімум (4% річних) + інвестиційний дохід за результатами діяльності СК*.

* Моніторинг страхового ринку свідчить про те, що середня дохідність лайфових компаній за період 2008–2011 рр. становила приблизно 13% річних.

Таким чином, сума, яку страхувальник – власник життєвого страхового поліса накопичить за 10 років (за середньої ставки 13% річних), становитиме приблизно 20 865 дол. США, що означає перевищення прибутковості поліса життєвого страхування над банківським депозитом майже в 1,7 рази. Отже, розрахунок доводить, що вкладання коштів у страхування у сучасних умовах є економічно вигіднішим, оскільки прибутки – фінансові і моральні – перевищують альтернативний варіант – банківський депозит.

Крім цього, якщо в певний період часу (точка X на прямій) у власника страхового поліса відбувається реалізація ризику і людина або травмується, або помре, то залежно від умов договору страхова виплата значно збільшується і страхувальник (застрахована особа, вигодонабувач) отримує суму в 2–3 рази більшу, ніж було б накопичено за 10 років, і це надає йому/родині шанс забезпечити звичний рівень життєвого відтворення [1].

Отже, довгострокове страхування, і це повинні нарешті зрозуміти всі пересічні громадяни, в узагальненому вигляді перш за все передбачає, що:

- 1) клієнт проживе від А до Б і має шанс накопичити необхідну суму;
- 2) залежно від обраного страхового партнера клієнт має шанс отримати інвестиційний дохід на вкладений капітал не менший, ніж пропонують комерційні банки;
- 3) клієнт має шанс отримати накопичену ним суму в будь-який зручний для нього спосіб: повністю, частково або у вигляді довічної пенсії;
- 4) при реалізації ризиків (нещасного випадку, хвороби, інвалідності або смерті) поліс страхування життя надає шанс забезпечити страхувальнику належну фінансову підтримку (йому особисто або членам родини).

Серед додаткових переваг довгострокового страхування життя фахівці відзначають такі:

- поліс набуває характеру життєвої потреби. Клієнт зобов'язаний виплатити певну суму протягом 10–15 років, але при цьому він впевнений у власній пунктуальності та силі волі, тож придбання тривалої страховки дисциплінує його фінансово;
- компанії зі страхування планують розпочати кредитування клієнтів;
- з'являється можливість отримати податковий кредит. При поданні до податкової інспекції квитанції про страхові платежі, страхову угоду та довідки про здоров'я клієнт має право на відшкодування 13% прибуткового податку.

Наголошуючи на перевагах страхування життя, необхідно відзначити і його недоліки.

Одним з основних є той, що можливості лайфових страховиків як інвесторів обмежені чинним законодавством. Страховики мають право тримати гроші на: банківських депозитах, вкладати в нерухомість, банківські метали, цінні папери.

Інший недолік пов'язаний з тим, що страхові компанії укладають договір далеко не з кожною бажаною особою: виняток становлять люди із серцево-судинними, онкологічними захворюваннями, хворі на діабет, венеричні, психічні хвороби та СНІД. Ми вважаємо, що названий недолік перетворюється на перевагу. Так перш ніж підписати угоду з особою, що виявила бажання бути застрахованою, страхові компанії вимагають від неї пройти медичний огляд. Однак цей огляд є більш прискіпливим та об'єктивним, ніж плановий професійний, оскільки головною зацікавленою особою виступає страховик, який намагається мінімізувати майбутні витрати. Людина може бути хворою та/або носієм захворювання і не здогадуватись про це, однак потребувати негайного медичного втручання. У такому разі намір застрахуватись допоможе їй вчасно виявити стан захворювання та вжити заходів.

Ще один недолік накопичувального страхування полягає в низькій ліквідності накопичень. Достроково розірвати угоду можливо, однак штраф за це становитиме 25–27% і фахівці наголошують, що при довгостроковому страхуванні, до сьомого-восьмого року дії договору, взагалі, немає сенсу розривати угоду, вигідніше припинити внески і дочекатися закінчення терміну дії поліса та отримати внесену суму.

Висновки. Сучасна реальність не дає можливості ані пересічним громадянам, ані особам, які працюють у небезпечних умовах праці, бути стовідсотково впевненими у постійній власній платоспроможності і це викликає і в тих, і в інших відчуття певного соціально-економічного дискомфорту. Проте відомий фахівець страхової справи Д. Бланд справедливо зазначає, що вже розуміння того, що страхування призначене для подолання фінансових наслідків окремих ризиків, заспокоює [5]. Порівняльний аналіз банківського депозиту та страхування життя також свідчить про те, що добровільне особисте страхування, зокрема життєве, по-перше, пропонує громадянам певні шанси; по-друге, є оптимальнішою альтернативою для захисту їхніх соціально-економічних інтересів, ніж банківський депозит, адже воно менш ризиковане і більш вигідне з економічного погляду.

Список використаної літератури

1. Славина О. Добровільне особисте страхування: соціально-економічні ризики та шанси : дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.07 / О. Славина ; Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України. – К., 2008. – 198 с.
2. Депозитна програма АКБ “ТАС-Комерцбанк” “ТАС-капітал”.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.taslife.com.ua>.
4. Лобанова А.С. Феномен соціальної мімікрії / А.С. Лобанова. – К. : Ін-т соціології НАНУ, 2004. – 300 с.
5. Бланд Д. Страхование: принципы и практика : пер. з англ. / Д. Бланд. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 416 с.

Славина Е.С. Защита социально-экономических интересов работников финансовыми институтами

Осуществлен анализ экономической эффективности двух альтернативных способов защиты социально-экономических интересов работающего человека: страхования жизни и банковского депозита.

Ключевые слова: *страхование жизни, банковский депозит, шансы, риски, выгоды, социально-экономические интересы лица.*

Slavina E. Protection of the socio-economic interests of workers by financial institutions

Performed analysis of economical effectiveness of two alternative ways of protection of socio-economic interests of working individual: life insurance and bank deposit.

Key words: *life insurance, bank deposit, chances, risks, profit, socio-economic interests of individual.*